

ACTIVITATEA ORGANIZAȚIILOR P.C.R. DIN MOLDOVA PENTRU UNIREA TUTUROR FORȚELOR POPULARE ÎN FRONT COMUN DE LUPTĂ ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

DR. VICENȚIU PIUCĂ

DR. MIRCEA MUȘAT

Cunoașterea istoriei contemporane a României se înscrise ca obiectiv important al cercetării actuale din domeniul istoriei. Studierea în acest cadru a activității Partidului Comunist Român, a militanților săi, a luptei forțelor democratice din țara noastră pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea independenței naționale este o cerință imperioasă pusă de partid în fața istoricilor.

În acest sens, un aport important trebuie să-l aducă și cercetătorii științifici din domeniul muzeelor, atât prin prezentarea istoriei contemporane în cadrul expozițiilor de bază, cit și prin cercetarea laborioasă a unor aspecte legate de activitatea revoluționară desfășurată pe plan local de către organizațiile democratice și personalități politice progresiste.

Pe această linie se înscrise studiul de față, prin care încercăm să prezentăm cîteva din momentele mai semnificative ale activității organizațiilor P.C.R. din Moldova, și totodată, la nivelul investigațiilor de acum, să indicăm și sursa materialelor care ar putea fi folosite în expozițiile temporare sau de bază ale muzeelor, ca material concret.

Una din perioadele pline de frântări, de puternice acțiuni de masă, manifestării, demonstăriri și lupte ale clasei muncitoare, tărânimii, altor categorii și pătruri sociale din România este cuprinsă între anii 1934–1938. Ea se înscrise în istoria patriei, a Partidului Comunist Român, a mișcării muncitorești și democratice din România ca epoca unor clare și ferme acțiuni ce exprimă starea de spirit antifascistă a majorității poporului nostru. Desfășurarea lor impetuosa reprezintă totodată expresia intenșelor legăturii ale P.C.R. cu oamenii muncii, cu straturile largi ale populației, a capacitatății sale de organizare și mobilizare, de conducere a luptei pentru apărarea intereselor lor imediate și a ființei naționale a poporului român¹.

Deși era silnit să acioneze în condițiile deosebit de grele ale ilegalității, ale prigoanei și persecuțiilor, ale intensei propagande anticomuniste, Partidul Comunist Român și-a asumat și a indeplinit cu răspundere rolul de forță politică conducătoare a luptei pentru apărarea intereselor fundamentale ale întregului popor, ale patriei.

Instaurarea fascismului în Germania și recrudescența reacțiunii, a organizațiilor fasciste din țară au ridicat în fața tuturor claselor sociale, a întregului popor, probleme de importanță hotăritoare pentru destinele României. Sub impulsul luptelor muncitorești, în viața politică din întreaga țară se afirmă cu putere crescîndă forțele democratice, patriotice, antifasciste. Sporește însă și pericolul organizațiilor fasciste sprijinite, susținute și incurajate de forțele cele mai reacționare ale burghesiei și moșierimii române ca și de Germania hitleristă.

Pornind de la situația care s-a creat în țară, Partidul Comunist Român și-a concentrat eforturile spre desfășurarea unei largi activități de masă, dezvoltarea contactelor și legăturilor cu diverse organizații, grupări și forțe politice care puteau să-si aducă aportul la realizarea unui front comun de luptă împotriva pericolului fascist intern, pentru stringerea laolaltă a tuturor forțelor sociale intereseate în propășirea democratică a țării, apărarea independenței și suveranității naționale². Bazindu-se pe experiența prețioasă acumulată în cursul luptelor politice din anii 1929–1933, Partidul Comunist Român a reușit să realizeze importante succese pe linia făuririi

¹ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român – continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialistice din România*, Ed. politică, București, 1966, p. 40–41.

² Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Raportul politic al Comitetului Central la Conferința Națională a P.C.R. Octombrie 1945*.

• *Articole și cuvîntări*, - ed. III, E.P.L.P., 1952, p. 18.

unității muncitorești⁸, să-și extindă colaborarea cu o serie de organizații și grupări politice democratice, să stabilească și să lărgescă legăturile cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgoze, precum și cu un număr mare de personalități cu orientare democratică.

Spre usura unei forțe democratice pe baza unor platforme comune împotriva fascismului, Partidul Comunist Român a creat, îndrumat și influențat numeroase organizații de masă, asociații, ligi, comitete⁹, în stare să antreneze în luptă cele mai diverse pătuști sociale, persoane individuale sau asociate. Așa se explică faptul că în rîndurile Comitetului național antifascist, Ligii muncii, Blocului democratic, Frontului plugarilor, Madosz-ului, Amicilor U.R.S.S., comitetelor cetățenești, Frontului studențesc democratic, Comitetului pentru apărarea antifasciștilor, Ligii contra prejudecăților și a altor organizații s-au grupat, alături de muncitori, oameni din cele mai diferite clase și pătuști sociale.

În fruntea unora dintre cele mai însemnante organizații de masă s-au situați oameni cunoscuți prin convingerile lor antifasciste, a atașamentului față de interesele poporului, inflăcărăți patrioți, personalități de seamă ale vieții politice și culturale, comuniști și necomuniști, ca dr. Petru Groza, Ion Gheorghe Maurer, Al. Bîrlădeanu, Grigore Preoteasa, P. Constantinescu-Iași, Athanasc Joja, C. I. Parhon, dr. Gh. Marinescu, George Enescu, Radu Cernătescu, Alexandru Sahia, Iorgu Iordan, Ilie Cristea, N. D. Cocea, Demostenes Botez, N. Tonitză, Victor Eftimiu, Matei Socor, Geo Bogza și mulți alții. O bogată presă comunistă și antifascistă ilegală și legală¹⁰, care însumă peste 300 de gazete, contribuia la rîndu-i la crearea climatului antifascist din țara noastră.

Revendicările general-democratice, obiectivele luptei antifasciste, de apărare a integrității teritoriale, a independenței naționale au mobilizat la acțiuni mase largi, indiferent de naționalitate și apartenență politică, din rîndul diferitelor categorii și pătuști sociale.

Răspunzind chemărilor P.C.R. și a altor organizații muncitorești, masele în nenumărate rînduri au hotărât în favoarea lor rezultatul grevelor și al altor acțiuni muncitorești, desfășurate în cele mai diferite ramuri ale economiei naționale. Deosebit de combative au fost în acei ani grevele metalurgiștilor și textiliștilor, demonstrațiile muncitorilor cferiști și petroliști, acțiunile somerilor.

Partidul Comunist a obținut succese în lărgirea legăturilor sale cu satele, a reușit în diferite acțiuni să împriime luptei țărănimii un caracter combativ și organizat. Mișcările țărănești au izbutit în multe cazuri să imbine obiectivele de luptă proprii (pământ, reducerea impozitelor, incetarea samavolnicijilor etc.) cu sarcinile luptei democratice, antifasciste. O mare însemnatate au avut-o luptele țărănești din Valea Ghimeșului (1934)¹¹, ca și multe acțiuni care au avut loc în special în județele Ilfov, Dolj, Dimbovița, Bihor, Tutova, Fălcium, Baia, Mehedinți etc.

Deosebiți de active s-au dovedit masele în organizarea acțiunilor de solidaritate cu fruntașii mișcării comuniste și antifasciste din România, implicați în procesele ce le-au fost intentate de justiția burghezo-moșierescă în anii 1935–1937. În jurul proceselor în care au fost judecați tovarășii: Nicolae Ceaușescu, Donca Simo, Alexandru Moghioroș, Petre Constantinescu-Iași, Tudor Bugnariu și alți patrioți, comuniști și necomuniști, clemente democratice, au fost atrași săute de oameni din rîndul celor mai diferite categorii sociale, indiferent de partid și organizații. Atât luptătorii aflați pe banca acuzării, cit și masele largi care se solidarizau cu ei au transformat procesele în adeverăte tribune de demascare a regimului burghezo-moșieresc, a fascismului și susținătorilor săi, și de mobilizare a poporului la luptă pentru sfârșirea Frontului popular antifascist.

Concomitent cu lupta antifascistă desfășurată pe plan intern, masele largi aparținând organizațiilor muncitorești și democratice s-au solidarizat cu lupta antifascistă a popoarelor din celelalte țări.

O luminosa pagină de luptă împotriva fascismului pe plan internațional au înscris-o cu singele lor cei circa 500 de voluntari români care, răspunzind chemării P.C.R., au participat alături de voluntari din celelalte țări în brigăzile internaționale pentru apărarea republii spaniole, împotriva agresiunii fasciste și a intervenției armate a Germaniei hitleriste și Italiei fasciste.

În acest cadru general, se înscrise activitatea desfășurată de organizațiile P.C.R. din Moldova în fruntea maselor largi populare, în lupta antifascistă a întregului popor român din anii 1934–1938.

★

În comparație cu alte regiuni ale țării (îndeobști Transilvania și Muntenia), Moldova se afla din punct de vedere al dezvoltării economice într-o situație mai înapoiată. Accastă stare de lucruri se reflectă și în viața socială și politică a maselor. Cu toate acestea, după 1933, arc loc și în accastă parte a țării o concentrare și centralizare a capitalului și a producției și, deci, și o

⁸ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 40.

⁹ Gheorghe Gheorghiu-Dej, *40 de ani de luptă sub steagul atotărâtului al marxism-leninismului*. - Articole și cuvinte din 1959 – 1961, Editura politică, București, 1961, p. 436; vezi și P. Constantinescu-Iași: *Organizațiile de masă legale conduse de P.C.R. în anii 1932-1938*, Ed. Academiei R.P.R., București, 1952.

¹⁰ Ibidem, vezi și Titus Georgescu M. Ioanid, *Preșa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă, 1921-1944*, Ed. științifică, București, 1963, p. 200-283.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *op. cit.*, p. 40; vezi și Titus Georgescu, Ladislau Fodor, *Răscoala țărănilor din Valea Ghimeșului (1934)*, Ed. politică, București, 1960.

concentrare a muncitorilor. Din analiza datelor rezultă că în 1938 funcționau în Moldova 102 întreprinderi cu peste 100 muncitori fiecare, ceea ce reprezenta 16,1% din întreprinderile luate în calcul și care grupau 35 575 lucrători, adică 71,6% din total; mai existau 13 întreprinderi cu 501 – 1000 de muncitori, care cuprindeau în total 8 979 salariați și numai 5 unități cu peste 1 000 muncitori, cu un total de 9 500 lucrători⁷.

Desej existau asemenea întreprinderi, unele destul de dezvoltate, agricultura avea o pondere însemnată în economia Moldovei. Pe întreg cuprinsul acestei regiuni existau moșii întinse, pe care lucrau mase însemnate de țărani proletariizați sau cu pămînt puțin. În agricultură se mai mențineau forme de exploatare feudală ca: dijma, claca, prestații în natură etc.

Pe plan politic se remarcă aceleași fenomene care au loc în întreaga țară. După 1933 și în Moldova a fost permanentizată starea de asediu și cenzura, în principalele centre, acolo unde mișcarea muncitoarească și democratică se manifesta mai puternic (Iași, Pașcani, Galați, Bacău, Botoșani etc.).

În timp ce organizațiile fasciste (L.A.N.C., Garda de fier⁸) și cele profasciste, subvenționate de cercurile cele mai reactionare ale burgheziei și moșierimii române, acționau nestingerherite, fără a întâmpina oprelești serioase din partea oficialităților, Partidul Comunist Român, organizațiile democratice și antifasciste erau continuu persecutate și interzise, sub diferite preteze. Aceasta a fost soarta rezervată de guvernul Tătărușcu organizațiilor care își îndreptau acțiunile lor împotriva fascismului.

În condițiile economice și social-politice date, Partidul Comunist Român se afla în fața unor noi și complexe sarcini, care decurgeau din situația politică internă și externă a țării.

Infrințind condițiile aspre ale ilegalității, ale teroarei statului burghezo-moșieresc, P.C.R. a acționat cu perseverență pe linia intărită sale organizatorice. Lărgindu-și legăturile cu detașamentele de bază ale clasei muncitoare, P.C.R. a atras în rindurile sale numeroși muncitori din industrie. Acest fapt a determinat o îmbunătățire calitativă a compozиției sale sociale în direcția fermității și combativității revoluționare.

La începutul anului 1934, partidul comunist avea circa 300 organizații (celule), dintre care peste 130 la sate, cele mai puternice fiind în Transilvania, Dobrogea și nordul Moldovei⁹.

În ceea ce privește Moldova, existau celule în întreprinderi importante din Iași (Atelierele C.F.R. Nicolina, Textila Copou, Saperstein, Tăbăcăria, Moara Balaia, Tesătura Iași și în rindul studenților din centrul universitar)¹⁰, Galați (Fernic, Port, C.F.R. etc.), Baia (Atelierele C.F.R. Pașcani), Bacău (Cornănești), P. Nearnă (Fabrica de postav Buhuși și în exploatarilor forestiere). Puternice organizații de partid existau în întreprinderile și în instituțiile din județele Suceava, Focșani, Botoșani și altele. Totodată organizațiile regionale și județene de partid s-au ocupat cu mai multă atenție de atragerea în partid a țărănilor, creând la sate celule de partid, cum a fost cazul în județele Iași, Vaslui¹¹, Roman etc.

În scopul asigurării unei munci mai operative, o cuprindere mai bună a sarcinilor și aprierea conducerii partidului de centrele industriale mai importante, Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1933 a hotărât reorganizarea organizațiilor regionale, creând o serie de organizații independente conduse direct de Comitetul Central¹². Ca urmare, în România s-au constituit 11 comitete regionale față de 7 cite existau pînă atunci. De pe urma acestei reorganizări, în Moldova funcționau patru organizații regionale.

Organizațiile de partid și din această parte a țării, intermeindu-se pe cerințele situației locale, au obținut rezultate pozitive în mobilizarea maselor la lupta generală desfășurată de partid pentru sfârșirea frontului unic de luptă împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a statului român.

În lumina indicațiilor Comitetului Central, a realităților din raza lor de activitate, organizațiile regionale și locale din Moldova au organizat numeroase acțiuni (demonstrații, adunări de protest, greve etc.) ce s-au desfășurat pe baza F.U.M., realizat la nivelul întreprinderilor și chiar la nivelul unor județe.

Măsurile represive luate de burghezia și moșierimea română: arestări în masă (la Iași de exemplu, au fost arestați peste 100 de muncitori)¹³, introducerea armatei în fabrici etc. nu au putut opri desfășurarea unor puternice mișcări greviste.

⁷ Vedi N. N. Constantinescu, V. Băloiu, *Situația clasei muncitoare din România în perioada 1934 – 1938*, în «Analele Institutului de istorie a partidului» de pe lîngă C.C. al P.C.R.» (în continuare A.I.I.P.), nr. 1/1964, p. 23.

⁸ Garda de fier s-a înființat în 1927, după desprinderă grupării lui Cornelius Z. Codreanu din Liga apărării naționale vestine a lui A. C. Cuza. La început (în 1927) s-a intitulat «Legiunea arhanghelului Mihail», iar în 1930 organizația s-a schimbat numele în «Garda de fier». După asasinarea lui I. Gh. Duca (decembrie 1933), formal Garda de fier a fost interzisă, ca din 1934 să acioneze din nou legal sub numele «Total pentru țară», iar după 1940 a adoptat oficial denumirea de mișcare legionară.

⁹ Internaționala Comunităță, nr. 12 din aprilie 1934, arată că: «În România organizațiile partidului au prins răbdătorie să intre în sârbi, să intre în satul 1000, să intre în satul 100, să intre în satul 10... La sate 27% din membrii de teren sunt săraci. Din 397 satul, 132 doar la rase...» (p. 15).

¹⁰ J. Bendeşer, *Universitatea din Iași la 1918 pînă în 1944*, în «Istoria Universității din Iași, 1860 – 1960», vol. I, Buc., 1960, p. 282.

¹¹ Arh. C.C. al P.C.R., dosar 6044/54, f. 97, 101 – 104.

¹² «Documente din istoria P.C.R., 1929 – 1933», E.S.P.L.P., București, 1956, p. 307.

¹³ «Sfîrșit», din 14 august 1934.

Luptele greviste din Moldova, care au avut loc în anii 1934–1938, s-au desfășurat pe baza F.U.M. Contactele organizațiilor P.C.R., ale sindicatelor unite cu organizațiile social-democrate, cu sindicalele afiliate C.G.M., au contribuit la unirea tuturor muncitorilor dintr-o întreprindere, indiferent de apartenența de partid, în luptă împotriva dușmanului comun — patronii și fascismul. Așa se explică faptul că în majoritatea întreprinderilor, în comitetele de acțiune și de grevă, sănătății comuniști, socialisti, sindicaliști, membri ai altor grupări politice și muncitori fără apartenență la vreo organizație politică. În luptă sunt atrași de regulă toți salariații din unitatea respectivă. Ca urmare a solidarității de clasă, muncitorii reușesc în cele mai multe cazuri să impună revendicările lor.

Asemenea lupte la care participă toți muncitorii au avut loc la începutul anului 1934, la minele din Comănești-Bacău¹⁴, la fabricile textile Saperstein¹⁵, Adriana, Italia, Victoria, Weinberg, Golden¹⁶ din Iași, la C.A.P.S. — Vatra Dornei și Dornișoara, unde muncitorii după 8 zile de luptă au impus retragerea hotărîrii de reducere a salariilor și de concediere, iar pentru cei din Dornișoara, plată imediată a salariilor restante pe trei luni¹⁷. La fabrica de cherestea Eichler — județul Neamț, muncitorii au obligat pe patroni să renunțe la pretențiile lor¹⁸. În unele cazuri, de pildă la Singer-Bacău, cei 300 de muncitori au impus redeschiderea fabricii și mărirea salariului cu 20%¹⁹. Tot în cursul acestui an reîntră în luptă muncitorii de la Atelierele C.F.R. Nicolina – Iași și Pașcani. Ei s-au ridicat împotriva modificării Statutului C.F.R., prin care se urmărea scăderea salariilor, descalificarea, legiferarea amenziilor și militarizarea. Semnalul începerii acțiunii la C.F.R. Nicolina l-a constituit refuzul directorului atelierelor de a plăti muncitorilor sporul de 20% la acord. Aici, ceferiștii și-au ales pe baza F.U.M. o delegație formată din 50 de persoane, comuniști, socialisti, sindicaliști, membri ai Partidului Național Tânăresc și muncitori fără de partid, care să prezinte conducerii atelierului revendicările lor. În fața acțiunii hotărîte, direcția a cedat, acceptând să plătească sporul de acord. În același atelier, 300 de muncitori au semnat un memoriu prin care solicitau satisfacerea unor revendicări. P.C.R. arăta că nu prin petiții, ci prin luptă și vor putea muncitorii să-și impună revendicările lor²⁰. Totodată partidul chema ceferiștii din Iași să-și formeze, pe baza Frontului Unic, comitetul de fabrică, să organizeze lupte împotriva modificării statutului C.F.R., pentru mărirea salariilor cu 40%²¹ etc. În noiembrie 1934, are loc și o grevă parțială la Fabrica de postav Buhuși²².

În luptele de clasă ce au avut loc în acest an participă în front comun, alături de vîrstnici și tineretul. La C.A.P.S. — Vatra Dornei²³, Saperstein — Iași²⁴, ca și în multe alte întreprinderi din țară, tinerii utechiți, socialisti și fără apartenență la vreo organizație, participă în front unic, alături de vîrstnici, la alegerea comitetelor de grevă, a pîchetelor și la campaniile inițiate de partid în rîndul populației din jurul fabricilor pentru antrenarea ei în sprijinul greviștilor.

În cursul anului 1934 au loc numeroase acțiuni ale somerilor, organizate și conduse de comuniști. Pentru a da un caracter cit mai organizat luptei, în unele locuri (Iași), somerii și-au ales comitete de acțiune²⁵. La Galați²⁶, Iași etc. au avut loc demonstrații sub lozinca ajutorului de somaj. Deși poliția a intervenit și a operat arestări, la Galați somerii, acționind strâns uniți atât în fața primăriei cit și la Inspectoratului muncii, au reușit să își impună revendicările.

În anii ce au urmat, mai ales în 1935, luptele muncitorilor din Moldova, ca de altfel în întreaga țară cresc în ampolare. Grevele, demonstrații și manifestații ce au avut loc în acești ani capătă un tot mai pronunțat caracter politic. Pe lingă revendicările cu caracter economic (mărirea salariului, 8 ore de muncă s.a.), muncitorii cereau: reprimarea celor concediați, eliberarea antifasciștilor, recunoașterea comitetelor de fabrică, interzicerea organizațiilor fasciste etc.

Muncitorii ceferiști organizează numeroase acțiuni. Toate se desfășoară pe baza Frontului unic muncitoresc. În cursul lunilor ianuarie și februarie 1935, muncitorii ceferiști din Iași și Pașcani au organizat acțiuni de protest împotriva modificării statutului C.F.R., a reducerii sala-

¹⁴ Minerii cereau condiții omenești de viață și aplicarea prevederilor contractului colectiv. La refuzul directiei au intrat în grevă peste 300 muncitori (Scînteia, nr. 2, din februarie 1934).

¹⁵ Cei 250 muncitori de la Saperstein s-au ridicat la luptă împotriva reducerii salariilor și a introducerii orelor suplimentare. Greva s-a încheiat cu victoria muncitorilor (Scînteia, nr. 3, din martie 1934).

¹⁶ Scînteia, nr. 3, din martie 1934.

¹⁷ Scînteia, nr. 4, din martie 1934.

¹⁸ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. V/1934, f. 131 și 116.

¹⁹ Scînteia, nr. 5, din aprilie 1934. La această întreprindere, patronii au hotărît să închidă fabrica și să concedieze peste 300 de muncitori.

²⁰ Scînteia, nr. 3, din martie 1934.

²¹ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. IV/1934, f. 765.

²² Tinărul leninist, nr. 4, din aprilie 1934.

²³ Ibidem.

²⁴ La 19 februarie 1934, a avut loc la Iași o adunare de protest la care au participat circa 3–400 someri. Ei s-au prezentat în fața primăriei, cerind ajutor de somaj; pentru 20 februarie să stabilească o nouă adunare, de data aceasta în fața Camerei de muncă (Arh. C.C. al P.C.R., dosar nr. 6044/54, 7276; vezi și Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 1/1934, f. 45).

²⁵ La Galați, 500 de someri au manifestat în fața primăriei împotriva refuzului de a li se acorda ajutor de somaj, cerînd plata acestuia imediat. În fața direcției somerilor a intervenit poliția, care, cu multă greutate, a reușit să împărătie pe manifestanți (vezi Scînteia, nr. 3 din martie 1934 și nr. 5 din aprilie 1934).

riilor etc., la care participă aproape întreaga muncitorime. La 15 ianuarie, ceferiștii din cele două orașe au oprit lucrul, s-au adunat pe secții și au stabilit programul comun de luptă împotriva ofensiviei claselor dominante; cu acest prilej, ei au ales comitele de acțiune, formate din comuniști, social-democrați, sindicaliști și muncitori fără de partid. Au avut loc și greve demonstrative la secțiile de vagoane și strugăriile. În lupta lor, ceferiștii din Iași au fost sprijiniți de muncitori din alte întreprinderi și de someri²⁸.

Această luptă a culminat cu puternica demonstrație de stradă din Pașcani din 7 februarie 1935, la care au participat peste 2 000 de muncitori, cărora li s-au alăturat sute de oameni din rindurile populației sărace din oraș și satele învecinate. Aceasta s-a desfășurat conform planului stabilit de cei peste 1 000 muncitori în ședință din 29 ianuarie, cind și-au ales și comitetul de acțiune format din 50 de persoane. Demonstrația s-a desfășurat sub lozințele de luptă împotriva fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice²⁹.

În fața acțiunilor hotărîte ale muncitorilor ceferiști din Iași, Pașcani, Galați ca și din întreaga țară, conducerea căilor ferate a fost silită, pentru moment, să renunțe la aplicarea măsurilor preconizate.

În martie 1935, are loc o puternică mișcare grevistă a celor peste 4 000 de muncitori de la fabrica de postav Buhuși; greva a durat aproape două luni. Acțiunea a fost îndreptată împotriva reducerii salariilor cu 50–70%, concedierii a 380 de lucrători și a militarizării fabricii. Muncitorii și-au propus ca obiectiv și obținerea contractului colectiv³⁰. Cu toată teroarea dezlanțuită de autorități, muncitorimea din Moldova ca și din întreaga țară, răspunzind chemărăi partidului communist s-a solidarizat cu grevistii din Buhuși. Organizațiile regionale și locale ale P.C.R. din Moldova conduceau acțiunile de sprijinire a grevistilor. Sunt editate și răspândite manifeste în toate orașele și județele Moldovei, în care se evidențiază justitia luptei muncitorilor din Buhuși și-i cheamă pe toți muncitorii, târani, micii meseriași etc., la solidaritate cu ei. În manifestul semnat de Comitetul regional Moldova, se spune: « Succesul grevei depinde de ajutorul nostru material » și cheamă întreaga muncitorime să se unească în luptă împotriva incercărilor burgheziei de a sparge greva³¹.

Sub îndrumarea comuniștilor, muncitorii de la Buhuși au ales pe baza F.U.M. un comitet de grevă și pichete de grevă. Sindicatelor li s-a imprimat un spirit revoluționar de luptă.

Concomitent cu organizarea luptei interioare, organizația locală a P.C.R. a acționat și în direcția atragerii unor pătuți largi de oameni în sprijinul grevistilor. Deși clasele dominante au adus armă³² pentru a înăbuși greva, au încercat să dezbină pe muncitori folosind în acest scop arma naționalismului și sovinișmului, au interzis demonstrațiile și intrurările, muncitorii sub influența comuniștilor și a sindicatelor revoluționare au ținut adunări și au făcut demonstrații pe străzile orașului Buhuși, pentru eliberarea delegaților arestați³³.

După o luptă indelungată, muncitorii au fost obligați să reia lucrul, reușind doar parțial să-și impună revendicările.

În acest an găsim din nou în acțiune muncitorimea ceferistă din Iași, Tecuci³⁴, Pașcani³⁵ etc.

În 1936 și 1937 au loc numeroase acțiuni ale muncitorimii din Iași, Bacău, Galați, Botoșani etc. Reintră în luptă minorită din Comănești-Bacău³⁶, Saperstein-Iași, Filderman-Bacău³⁷,

²⁸ Bratarii din Iași au făcut o grevă demonstrativă. Împreună cu femeile din industria textilă și un important număr de someri au ales pe boala F.U.M., un comitet de acțiune și au organizat o puternică manifestație de solidaritate cu ceferiștii. Totodată au demonstrat prin la Inspectoarea muncii cu propriile lor revendicări: împotriva reducerii salariilor, pentru drepturi și libertăți democratice, împotriva fascismului. După ore de demonstrație au obținut anularea reducerii salariilor (« Scînteia », din 10 februarie 1936).

²⁹ « Scînteia », din 10 februarie 1935.

³⁰ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. IV/1935, f. 780; vezi și larg Aurel Roman, *Din istoria luptelor revoluționare ale muncitorilor textilisti de la fabrica de postav Buhuși*, Ed. științifică, București, 1959.

³¹ Într-o chemără, semnată „muncitorii grevistii”, erau demascată trădătorii și indemnatați grevistii să lupte uniti prin cămăra de victorie deplină: « Nu văd lăsați amăgiti de trădătorii » – se arată în chemără. *Nume prin luptă vom elibera greva. Să alegem un comitet de grevă. Nu vom mai cădări de salarii. Jos regulamentul fascist. Nu plecad din fața fabricii pînă nu eliberați. La luptă muncitorii » (Arh. C.C. al P.C.R., dosar 6088, 59, f. 162). Pe peretii fabricii « Textila » Copou (Iași) și pe toate pavilioanele a fost scriată locuitora: « Solidaritatea cu grevistii din Buhuși » (idem, f. 106). Manifestele erau adresate și intelectualității din Moldova. Comitetul regional P.C.R. Valea Bistriței și a Trotușului a elaborat manifeste prin care chema oamenii muncii să constituie comitete de sprijin pentru grevistii (idem, f. 105). În același spirit au elaborat manifeste și Comitetul regional U.T.C. Moldova și Comisia locală a timbrașului din sindicatele unitare din Iași (ibidem, f. 163).*

³² În afara unităților locale au fost aduse două regimenter din Iași și Roman (« Scînteia », din 3 aprilie 1935).

³³ Populația din Buhuși și din împrejurimi își parte activă la luptă, făcea parte din pichetele de grevă. La intruniti participau mii de târani, mici negustori și meseriași (« Scînteia », din 3 aprilie 1935).

³⁴ « Scînteia », din 18 iulie 1935.

³⁵ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. V/1935, f. 956.

³⁶ Arh. C.C. al P.C.R., dosar 5679/6, f. 133, 138, 139, 140.

³⁷ Arh. C.C. al P.C.R., dosar 5631/2, f. 501; Arh. C.C. al P.C.R. fond 5, dosar nr. 810, f. 402; « Lumea Românească » din 13 ianuarie 1937. « Timpul » din 27 august, 1937, Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. IX/1937, f. 90. De remarcat că acțiunile greviste din 1936 și 1937 de la fabrica « Filderman » s-au terminat, ca urmare a luptei unite a muncitorilor, cu cîștag de casă pentru muncitori. În 12 august, muncitorii au ales o delegație care a prezentat patronului revendicările, spuse de salarii de 50%, pentru toți locuitorii, concedii de odihnă, plată orelor suplimentare, împotriva concedierilor abuzive etc.; după 15 zile de luptă obțin cîștag de casă (Arh. Statului Iași, f. 90, 174).

Carmel-Galați³⁶, Izvoranu-Bacău³⁷, societatea forestieră Valea Trotușului, muncitorii obținând mărirea salariilor cu 10%.³⁸ În același timp, după 5 zile de luptă muncitorii textiliști de la Fabrica Polonia-Iași, își impun revendicările³⁹. În 1937 intră în grevă și muncitorii tipografi din Iași și obțin mărirea salariilor cu 20%.⁴⁰

Această perioadă a luptei muncitorilor din Moldova, ca de altfel a clasei muncitoare din întreaga țară, se caracterizează prin accentuarea spiritului de unitate și a revendicărilor cu caracter politic. În același timp crește tot mai mult spiritul de solidaritate al oamenilor aparținând celor mai diferite categorii sociale cu muncitorii aflați în grevă. În focul luptelor revoluționare pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice se făurește jos, în întreprinderi, pește capul elementelor social-democrate de dreapta, unitatea de acțiune a muncitorilor comuniști, socialisti și fără de partid.

În lumina indicațiilor Partidului Comunist Român cu privire la necesitatea făuririi frontului unic muncitoresc pe plan local, la nivelul întreprinderilor, orașelor, regiunilor și apoi la nivelul întregii țări, organizațiile P.C.R. regionale și locale din Moldova au desfășurat o susținută muncă în rindul socialistilor, a organizațiilor sindicale pentru a făuri unitatea de luptă împotriva ofensivii patronale, a fascismului, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței și integrității teritoriale a țării.

Organizațiile regionale și locale ale P.C.R. din Moldova au acționat cu perseverență pentru mobilizarea tuturor forțelor muncitorilor în acțiunea de realizare a unității clasei muncitoare. Din inițiativa organizației de partid și a sindicatelor unitare, muncitorii de la Atelierele C.F.R. Pașcani cereau, în 1934, conducerii Uniunii generale a sindicatelor căilor ferate din România: „*să ia grabnic măsuri pentru unirea tuturor forțelor muncitorești, care vor să lupte pentru o viață mai bună. Conducerea Uniunii trebuie să-și impună rezolvarea imediată a frontului comun pe care sindicatele și muncitorii îl cer ca un punct de onoare*”.⁴¹

Cu ocazia congresului C.G.M. (28–30 octombrie 1934), organizațiile sindicale din Moldova, aflate sub influența comuniștilor au salutat congresul și au cerut ca acesta să hotărască făurirea F.U.M. – bază a Frontului popular antifascist. Organizațiile sindicale ale lucrătorilor din arte grafice, brutarilor și frizerilor, cizmarilor etc. din Iași, Galați, Bacău solicitau în moțiunile lor adresate delegaților la congres să făurească frontul unic muncitoresc „*chiar peste capul celor ce se vor împotrivi*”⁴². Conducerele P.S.D., P.S.U., C.G.M., a tuturor organizațiilor sindicale și a Ligii uniunii erau chemate să soluționeze favorabil problema F.U.M. Ele „*trebuie să înțeleagă – se arată în moțiunea Sindicatelor arte grafice din Iași – nevoie de luptă unită în care se găsește clasa muncitoare și ascultând cerințele maselor să înfăptuiască frontul unic al întregii muncitorimi, în fața pericolului fascist care amenință clasa muncitoare*”⁴³. În același spirit au fost redactate și celelalte moțiuni⁴⁴.

În fața acestei situații se face tot mai mult auzită în organizațiile de jos ale P.S.D. și ale sindicatelor și chiar la unei conduceri dorință de unitate. Semnificative în acest sens sunt chemările adresate muncitorilor în ziua de 1 mai 1934 de către fruntașii socialisti în adunările organizațiilor social-democratice din Pașcani, Vatra Dornei, Cicâcia etc. pentru făurirea unității de luptă împotriva fascismului⁴⁵, precum și hotărîrea organizației social-democratice din Rădăuți din 27 octombrie 1934. În documentul respectiv se spunea: „*Față de pericolul fascist și primejdia tot mai crescindă a izbucnirii unui nou război mondial, față de valul dezlațiat al scăderii salarilor, care aduce cu sine o creștere mai mare a mizeriei pentru poporul muncitor, lupta pentru apărarea intereselor vitale ale muncitorimii și contra fascismului și războiului este un strict necesar pentru clasa muncitoare. Sintem ferm conviniți că această luptă poate fi dusă numai pe baza frontului unic al tuturor patrurilor muncitoare, că frontul unic constituie un dig de neclinit în fața fascismului. Noi cerem deci, de la executiva partidului social-democrat încheierea imediată și necondiționată a frontului unic muncitoresc...*”⁴⁶.

³⁶ Aici s-a ales o delegație compusă din 4 persoane, care a prezentat revendicările masei muncitorilor la patronii: mărirea salarială și plata cu ziua. Patronul a cedat («*Tinărul leninist*», nr. 1, ian. 1936).

³⁷ «*Tinărul leninist*», 1 aprilie, 1936.

³⁸ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. VIII/1937, f. 477.

³⁹ Printre revendicările impuse se remarcă: „*contract colectiv de muncă pe 6 luni, mărirea salarilor cu 10%, concediu de odihnă plătită, ziua de muncă de 9 ore, suspendarea amenințărilor*” etc. (Arh. Statului, Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. VIII/1937, f. 502).

⁴⁰ În ziua de 8 iulie 1937 n-au apărut ziarele «*Opinia*» și «*Ziua*» («*Lupta*» din 8 iulie 1937; vezi și Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. VIII/1937, f. 883).

⁴¹ Arh. Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R., fototeca nr. 1135.

⁴² «*Elocul*», din 28 octombrie 1934.

⁴³ «*Elocul*», din 28 octombrie 1934.

⁴⁴ Ibidem. Un articol apărut în «*Îndrumarea*» – Galați, chema delegații la congresul C.G.M. să înfăptuiască F.U.M. pe baza următoarelor obiective: contra conducerilor, pentru mărirea salarialor, contra orelor suplimentare, pentru ajutor de șomaj, concediu anual plătit, concediu de două luni muncitorilor înainte de naștere, pentru dreptul de intrunire și organizare contra războiului și fascismului etc. Toate aceste revendicări pot fi realizate – se arată în articol – pe calea luptei, prin acțiuni de masă, prin realizarea F.U.M. și adresa chemarea: „*Muncitorii din sindicale social-democrate își congresesc! Realizati frontul unic de luptă peste capul șefilor social-democrați astăzi cum au realizat fratii noștri din Franța, Spania, Italia, Saar etc. Forțați pe reia sindicatelor la realizarea frontului unic, iar dacă că va împiedica, înlăturați-ți din conducere!*” («*Îndrumarea*», 27 octombrie 1934).

⁴⁵ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. IV/1934, f. 338.

⁴⁶ «*Elocul*» din 11 noiembrie; vezi și T. Georgescu, *Liga muncii – organizație de masă condusă de P.C.R. (1933–1934)*.

⁴⁷ Analele Institutului de istorie a partidului de pe lingă C.C. al P.C.R., nr. 2/1952, p. 94.

Organizațiile regionale și locale de partid din Moldova îndrumă sindicalele pe linia implementării luptei pentru revendicări economice și politice cu acțiunea pentru făurirea F.U.M. Sunt organizate acțiuni de masă; proteste și demonstrații la care participă muncitorii dintr-o ramură și chiar dintr-un oraș, protestind împotriva fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru eliberarea conducătorilor luptelor din ianuarie-februarie 1933 etc. Asemenea acțiuni au avut loc la Pașcani, cu care ocazie ceferiștii au protestat împotriva condamnării conducătorilor luptelor din 1933; la Bacău la 15 septembrie 1934, muncitorii au protestat împotriva acțiunilor huliganice ale bandelor fasciste. Asemenea acțiuni au avut loc la Iași și Roman în 24 septembrie 1934.

În noiembrie 1934, Liga muncii – organizație legală creată și îndrumată de P.C.R. – ia inițiativa chemării la făurirea F.U.M. Prințr-un apel adresat P.S.D., P.S.U. și întregii muncitorimi din orașul și județul Iași, solicită aceste organizații să-și unească eforturile în lupta pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. În apel se propunea ca la baza unității să stea următoarele obiective: lupta împotriva scăderii salariilor muncitorilor și funcționarilor, a concedierilor, pentru minim de ajutor de somaj, plata asigurărilor sociale de către stat și patroni, libertatea de organizare a muncitorilor, desființarea cenzurii și stării de asediu etc. Ca mijloc de acțiune pentru realizarea acestor revendicări, Liga muncii din Iași propunea alegerea de comitete de front unic care să organizeze acțiuni comune, proteste colective publice și în presă. Liga invita pe toți oamenii muncii ca în cel mai scurt timp, să se aleagă comitetul de front unic¹⁷.

În multe cazuri, ca urmare a activității comuniștilor, a elementelor înaintate din sindicate s-au creat organizații unice pe întreprindere sau ramură, în fruntea căror au fost alese elementele cele mai active din rîndul comuniștilor, social-democraților și celor fără de partid. Așa a fost cazul la Roman, unde muncitorii brutari, după ce au ales în conduceră sindicatului lor elementele cele mai hotărîte, au chemat sindicatul de la Fabrica de zahăr și al chelnerilor să formeze o singură organizație sindicală a muncitorilor din alimentație¹⁸. În iulie 1935, muncitorii din mai multe fabrici textile din Iași (Italia, Gold, Wexler etc.) în adunare comună au constituit comitetul de organizare și au pornit să-și organizeze sindicatul¹⁹. La 1 mai 1935, la propunerea organizației P.C.R. din județul Neamț, organizația P.S.D. încheie front unic pe baza următoarelor cerințe imediate: ajutorarea greviștilor, împotriva concedierilor și a scăderii salariilor muncitorilor din Valea Bistriței, a scumpetei etc., pentru desființarea organizațiilor fasciste²⁰. În același timp, muncitorii din Bacău au determinat conduceră organizației P.S.D. să accepte propunerile organizației județene P.C.R. privind făurirea frontului unic.

Sindicalele afiliate la C.G.M. se declară și ele de acord cu propunerile privind făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare. La Iași, de exemplu, «Conducerea sindicatului funcționarilor particulari, afiliat C.G.M., a manifestat pentru front unic, aderînd oficial la propunerea P.C.R.»²¹. Spiritul de unitate se remarcă și la o întrunire, tinută în nordul Moldovei, a delegaților sindicatelor muncitorilor ceferiști, care a avut loc în ziua de 14 iulie 1935. Aici cei 500 de participanți din întreaga țară au manifestat pentru «front unic de luptă împotriva ofensivelor claselor dominante, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva fascismului»²².

Creșterea spiritului de unitate se face simțită și în conduceră P.S.D. și P.S.U. Este semnificativă în acest sens scrisoarea deschisă adresată de M. Gh. Bujor Congresului P.S.D. din 1936, publicată în ziarul din Bacău «Înainte». După ce subliniază eforturile elementelor înaintate din mișcarea socialistă de a făuri unitatea de acțiune, faptul că «desfășurarea luptelor și imprejurărilor a pus la ordinea zilei, încă o misiune de ordin curent: constituirea în bloc de acțiune a tuturor forțelor muncitorești și democratice și populare, constituirea lor în F.P.»²³, evidenția sarcina imediată a forțelor înaintate. Aceasta constă în făurirea Frontului unic și a Frontului popular și «pregătirea condițiilor pentru apropiata reconstituire a partidului unic al muncitorilor din România»²⁴. M. Gh. Bujor cerea P.S.D. să renunțe la vechea lui tactică quasi-guvernamentală, să facă un partid de opozitie, independent, serios și corect, un apărător consequent al tuturor pădurilor muncitorești și suferinde, să renunțe la ideologia reformistă și la ostracizarea elementelor de stingă din sindicate etc. În același timp el arată: «Dacă P.S.D. nu va înțelege nici de data aceasta glasul poruncitor al vremii, dacă se va înțepeni cu încăpătăinire și sectarism, în aceeași atitudine sovîdoare de pînă acum, el va continua să fie o piedică pentru unitatea și înfrîntarea muncitorăescă, va contribui și mai departe, la slabiciunea, nepuțința mișcării muncitorești și socialiste din România, el își va suferi consecințele acestei încăpătăiniri, în evoluția sa regresivă, pentru că elementele lui cele mai bune îl vor părăsi (exemplul secției Ploiești este cel mai elovent).

¹⁷ «Econul», din 11 noiembrie 1934.

¹⁸ «Sclavia», din 3 iulie 1935.

¹⁹ «Caradaș», din 28 iulie 1935.

²⁰ «Sclavia», din 30 iunie 1935, vezi și P. Constantinescu-Ioni, *Lupta pentru făurirea Frontului Popular în România*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1968, p. 16.

²¹ Ibidem.

²² Agb. C.C. al P.C.R., dosar 1597, f. 279.

²³ «Înainte», 14 februarie 1936.

²⁴ Ibidem.

Masele muncitoare se vor îndepărta și mai mult de el; lăudu-și în spinare povara unei uriașe răspunderi istorice, va pierde, pentru totdeauna dreptul de a mai vorbi în numele proletariatului și a socialismului român⁵⁵.

Un loc important în lupta pentru săvârșirea unității de acțiune a clasei muncitoare l-au ocupat indicațiile C.C. al P.C.R. din 1935 și îndeosebi ale plenarei din august 1936 cu privire la încetarea activității sindicelor unitare și intrarea, în mod organizat a membrilor acestora în sindicalele afiliate C.G.M.⁵⁶, ceea ce a dus la crearea în fapt a organizațiilor unice în orașe, județe, regiuni și în întreaga țară.

În scopul creării unui larg front de luptă al întregului nostru popor, P.C.R. în hotărârile elaborate în perioada 1934 - 1937 a stabilit măsuri care au determinat lichidarea unor practici greșite din activitatea sa și, totodată, în documentele respective, ca și în adrese și scrierii adresate organizațiilor muncitorii, partidelor și grupărilor politice burghizo-democratice a lansat chemarea, pe baza unor programe concrete de luptă, pentru săvârșirea Frontului popular antifascist⁵⁷. Activitatea pentru crearea F.P.A. însemna în primul rînd lupta pentru unirea în jurul clasei muncitoare a tuturor aliaților săi, a tuturor forțelor sociale dormice de a acționa împotriva fascismului și războiului.

În lumina acestor indicații, organizațiile de partid din Moldova acționează pentru crearea secțiilor organizațiilor democratice și antifasciste, pentru mobilizarea tuturor forțelor la luptă împotriva fascismului. La această acțiune participă alături de comuniști, elementele înaintate din rindurile intelectualității, ale burgheziei mici și mijlocii și unele chiar din rindurile marii burghezii, care își vedea amenințate interesele de către fascism. Au fost create numeroase secții și organizații de masă legale în toate județele din Moldova⁵⁸. În acest timp au apărut în această parte a țării, pe lîngă ziarele și revistele ilegale, peste 30 de publicații legale⁵⁹. Acestea au înscrat numeroase articole de popularizare a succesorilor obținute în săvârșirea F.U.M. și a F.P.A. de către forțele democratice din alte țări și, în același timp, de demascare a caracterului de clasă al fascismului. Forțele democratice, masele largi ale națiunii române erau chemate să se unească în luptă împotriva reacțiunii și fascismului.

După constituirea sa, în august 1934, asociația Amicii U.R.S.S. sublinia importanța reluării relațiilor diplomatice cu U.R.S.S.⁶⁰ și arăta că își propune ca scop să popularizeze Uniunea Sovietică, țara în care puterea se află în mina celor ce muncesc și care luptă pentru pace în lume. Reluarea legăturilor cu U.R.S.S. și constituirea asociației au fost bine primite de masele largi din Moldova⁶¹. La începutul lunii septembrie 1934, « Ecolul » anunță cititorii că « din inițiativa mai multor intelectuali și ziaristi va lua ființă în curînd la Iași o secțiune a asociației Amicii U.R.S.S. »⁶². În ziua de 16 septembrie s-au pus bazele asociației, din comitetul căreia făcea parte, alături de alți intelectuali și muncitori, prof. univ. Radu Cernătescu.⁶³

Concomitent se creează și alte organizații cu caracter antifascist. Astfel, la sfîrșitul lunii august se constituie la Galați Comitetul regional antifascist. În octombrie 1934 se constituie la Iași Comitetul regional antifascist, format din 11 persoane⁶⁴, al căruia președinte era Iorgu Iordan⁶⁵. Acest comitet a chemat întreaga populație « de a se pun în legătură cu comitetul regional antifascist din Iași pentru formarea de comitete județene în toată Moldova »⁶⁶. La Galați comitetul antifascist a făcut propunerii organizațiilor locale P.S.D., P.S.U. și sindicatului independent pentru a acționa în comun împotriva fascismului⁶⁷. Deși organele statului burghizo-

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Vede: *Documente din istoria P.C.R. 1934 - 1937*, E.S.P.L.P., 1957, p. 465.

⁵⁷ Vede: *Rezoluția C.C. al P.C.R. din februarie 1935. - Sarcinile apropiate ale P.C.R.*, A.I.S.I.S.P. Cota Ab. XIX, inv. 841; *Documente din istoria P.C.R. 1934 - 1937*, E.S.P.L.P., 1957, f. 209 - 228; *Hotărârea C.C. al P.C.R. din ianuarie 1936 - Sarcinile P.C.R. în mobilizarea maselor largi la luptă contra pericolului fascismului în România*; *Documente din istoria P.C.R., E.S.P.L.P.*, 1957, p. 329 - 341; *Hotărârea plenară a V-a și a C.C. al P.C.R. din august 1936 - Pentru pace, pline, pămînt și libertate*; *Documente din istoria P.C.R., E.S.P.L.P.*, 1957, p. 412 - 468.

⁵⁸ Printre aceste secții și organizații erau: Comitetul național antifascist, Liga muncii, Amicii U.R.S.S., Blocul democratic, Asociația pentru protecția femeii și copilului, Liga contra prejudecătilor, Reuniunea universală pentru pace etc.

⁵⁹ Principalele publicații erau: Ecolul, Manifest, Carădașca, Cuvîntul muncitorec (Iași), Clopotul, Slova, Raza, Soarele, Torta, Horia, Cloșca (Botoșani), Indrumarea, Făclia, Orizont nou (Galați), Curierul, Înainte (Bacău), Frontul muncii, Flacără (Piatra Neamț).

⁶⁰ Vede: « Ecolul », din 5 august 1934, Arh. C.C. al P.C.R., fond 24, dosar nr. 4156, f. 14. Apelul era semnat de 45 de persoane, printre care și intelectuali din Moldova ca Radu Cernătescu, Scarlat Callimachi, George Mihail Zamfirescu și alții.

⁶¹ Arh. Statutul Iași, fond. M.A.I., dosar 5, vol. IV 1934, f. 379.

⁶² « Ecolul », din 2 septembrie 1934.

⁶³ Arh. C.C. al P.C.R., fond. 24, dosar nr. 4156, f. 57.

⁶⁴ Din comitet făceau parte: Iorgu Iordan, prof. univ; Alex. Florescu, student; dr. Held, medic; I. Niculi, muncitor tipograf; I. Pintilie, muncitor cerșorist; G. Conică, muncitor; I. Haimovici, croitor; N. Crivei, mecanic; Maria Răzilei și Maria Rusu, casnice; L. Ghelman, ziarist (vezi « Cuvînt nou » din 13 octombrie 1934).

⁶⁵ « Ecolul », din 14 octombrie 1934.

⁶⁶ « Ecolul », din 14 octombrie 1934. Comitete antifasciste s-au constituit în orașele Iași, Galați, P. Neamț, Tg. Neamț, Botoșani, Rădăuți, comuna Mihăileni (Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4210, f. 46, 195), Ismail (Indrumarea, dosar 27 octombrie 1934).

⁶⁷ Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4191, f. 28.

au avut măsuri severe pentru a impiedica extinderea în masă a influenței organizațiilor democratice, antifasciste, acțiunea nu a putut fi opriță. Se confirmă aprecierea făcută de P.C.R. că masele largi ale poporului român erau în general antifasciste. În Moldova, marca majoritate a populației: muncitori, târani, intelectuali, funcționari, mici meseriași și negustori, elemente ale burgheriei participau la acțiunile inițiate de organizațiile antifasciste.

Un număr însemnat de muncitori și mici meseriași din Piatra Neamț, răspunzind chemării comitetului regional antifascist, scriau: « Subsemnatii muncitori și meseriași din Piatra Neamț aderă la mișcarea națională din România »⁶⁸ și cereau ca acest fapt să fie publicat în ziarul Ecoul. În trei liste semnate de cte 50 de muncitori, târani și intelectuali din Rădăuți se spunea: « Manifestăm prin îscăldările noastre solidaritatea deplină cu acțiunea întreprinsă de comitetul național antifascist și aderăm cu toată conștiința la acest comitet »⁶⁹. Asemenea adeziuni au fost adresate comitetelor județene antifasciste din majoritatea județelor și orașelor Moldovei.

În cursul anului 1934, mișcarea comunistă, forțele democratice din această parte a țării s-au manifestat activ pentru eliberarea conducătorilor bătăliașilor de clasă din ianuarie-februarie 1933, care au avut și un puternic caracter antifascist⁷⁰.

La proces, între sutele de martori din județ se găseau și reprezentanți ai muncitorimii, târănimii, intelectualității, ai tuturor celor exploatați din Moldova. Grupul de la Nicolina – Iași, venit să depună ca martori la proces, au adus, o dată cu salutul ceferiștilor ieșieni, sute de semnături de protest, precum și alimente și alte ajutoare⁷¹. La proces au depus ca martori I. Munteanu, Șerban Ștefănescu, Costică Chicoș, M. Teodosiu⁷² din Galați, I. Pintilie, I. Prodan, N. Crivei, Elena Hunting⁷³ din Iași, P. Constantinescu-Iași în numele a 94 intelectuali din Chișinău⁷⁴ și alții. În cuvîntul lor, martorii remarcau justitia politicii Partidului Comunist, rolul său de organizator al luptei celor exploatați împotriva ofensiei clasei dominante și necesitatea luptei împotriva fascismului. Împotriva procesului și a măsurilor antidemocratice s-au pronunțat intelectuali din Moldova ca M. Ralea, R. Cernătescu, I. Iordan, Demostene Botec, Scarlat Callimachi, Vasile Pogoceanu⁷⁵ și alții.

Cresterea prestigiului Partidului Comunist, imbuñătățirea continuă a muncii sale în rindurile diferitelor categorii de oameni ai muncii se face simțită în constituirea de noi organizații și nuclee comuniste nu numai în fabrici ci și în rindul intelectualilor, târaniilor etc. La sfîrșitul anului 1932 și începutul anului 1933, s-a constituit în rindul studenților de la Universitatea din Iași o organizație de partid⁷⁶, iar în ianuarie 1934 se semnală existența unui nucleu comunist la Facultatea de chimie⁷⁷. În Moldova, P.C.R. avea la sate puncte importante de sprijin în județele Iași, Piatra Neamț, Tg.-Ocna⁷⁸, Vaslui⁷⁹. Existența acestor organizații a contribuit la impulsivarea luptei revoluționare, antifasciste.

Pentru a frina avintul de luptă revoluționar-antifascistă statul burghezo-moșieresc a interzis organizațiile democratice⁸⁰. Au fost arestați numeroși conducători antifasciști, cărora li s-au intentat procese. Comuniștii, elementele democratice au organizat numeroase acțiuni de protest; s-au strîns zeci și sute de mii de semnături prin care oamenii, apartinând celor mai diferite categorii sociale și partide politice, protestau împotriva interzicerii organizațiilor democratice, a arestărilor și cereau eliberarea antifasciștilor. De pildă, târani din comuna Răchita-Botoșani se solidarizau cu antifasciștii și cereau eliberarea lor. Organizația U.T.C. din centrul universitar Iași a elaborat în noiembrie 1934 un manifest în care se arăta că reacțiunea română « în noaptea de 25 spre 26 noiembrie a.c. (1934 n.n.) a dizolvat toate organizațiile muncitorești, țărănești și intelectuale și a suprimat toate organele lor de publicații »⁸¹. Manifestul schema studențimea să lupte alături de muncitori pentru apărarea organizațiilor democratice, antifasciste și exprima

⁶⁸ Arh. Starului Iași, fond. M.A.I., dosar 3, vol. IV, 1934, f. 50, vezi și « Ecoul », din 14 octombrie 1934.

⁶⁹ Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4210, f. 46.

⁷⁰ Ca urmare a puternicelor acțiuni de masă ale poporului român și a solidarității oamenilor muncii din întreaga lume, procesul din 17 iulie-19 august 1933, în care acuzații au fost condamnați la circa 300 de ani de închisoare (Doncea și Petrescu au fost condamnați la muncă silnică pe viață, Vasilechi la 20 de ani, Gheorghe Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica la cîte 15 ani, Marin Ionescu la 12 ani, restul la 10, 5 și 3 ani, vezi « Le procès des cheminots de Bucarest », Les éditions du S.R.L., p. 35) a fost clamat la 29 martie și retrimit spre reluare Consiliului de răboi al Corpului I armată, Craiova.

⁷¹ « Clopoțea », din 22 iunie 1934.

⁷² « Dîmnicata », din 20 iunie 1934.

⁷³ Ibidem, din 21 iunie 1934.

⁷⁴ Ibidem, din 24 iunie 1934. P. Constantinescu-Iași a depus pe masa Consiliului de răboi adesionea cu semnăturile intelectualilor din Chișinău.

⁷⁵ V. Flurmuz și N. Lupu: *Procesul conducătorilor luptelor ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933* (în « Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R. », nr. 3/1959, p. 26).

⁷⁶ J. Bendizer, *Universitatea din Iași de la 1918 pînă la 1944*, în « Istoria Universității din Iași, 1860-1960 », vol. I, București, 1960, p. 282.

⁷⁷ Arh. C.C. al P.C.R., dosar nr. 1678, f. 2, vezi și fond S., dosar nr. 1678, f. 2.

⁷⁸ Documente din Istoria P.C.R., 1934-1937, E.S.P.L.P., 1957, p. 84.

⁷⁹ În orașul Vaslui și în comunele Mincesti, Craiva, Roșiești etc. erau semnalate organizații de partid (Arh. C.C. al P.C.R. dosar 6044/54, f. 101-104).

⁸⁰ În noiembrie 1934 au fost interzise organizațiile: P.C.R., U.T.C., M.O.P.R., Liga muncii, Amicii U.R.S.S., Comitetul național antifascist, toate sindicalele muncitorești neafiliate C.G.M. etc. (Arh. C.C. al P.C.R., fond 8, dosar nr. 1679, f. 834).

⁸¹ Arh. C.C. al P.C.R., fond 8, dosar nr. 1679, f. 834.

hotărîrea studențimii democratice de a lupta sub conducerea clasei muncitoare împotriva fascismului, pentru apărarea intereselor lor vitale. Studenții erau îndemnați să acționeze prin greve, proteste, demonstrații de stradă «pentru dreptul de întrunire, organizare și presă, pentru eliberarea luptătorilor antifasciști».⁸²

Sunt cunoscute în Moldova mișcări de masă în unele comune, îndreptate împotriva teroarei, a executărilor forțate, pentru drepturi și libertăți democratice. Asemenea acțiuni au avut loc în comunele și satele Sirca, Ciurea-Iași, Moșna-Fâlcu, Toporăști, Domnișoara și Secătura-Vaslui, Cerdac-Neamț, în jurul orașului Fălticeni etc.⁸³

În anii care au urmat, comunității și celelalte forțe înaintate, democratice au acționat pentru găsirea unor noi forme de mobilizare a maselor; se crează noi organizații de masă legale care organizează întruniri, manifestații și proteste, împotriva fascismului, pentru respectarea drepturilor și libertăților democratice. În multe locuri se acționa cu insistență pentru făurirea unui front comun de luptă. La Galați de pildă, în 1935, se duceau tratative între reprezentanții sindicatelor «pentru înființarea Frontului Popular»⁸⁴. Membri ai partidului social-demonstrat și chiar conducători ai organizațiilor locale se manifestă pentru făurirea P.S.D., la care își dău aderența. La Bacău, unul din fruntași organizației locale P.S.D., Z. Rosenthal, anunță redacției ziarului «Înainte» aduceniu sa la Frontul popular și intenția secției partidului de a adera necondiționat la acest front.⁸⁵ Asemenea fenomene se remarcă și în secțiunea locală P.S.D. din Galați, Rădăuți, Iași etc.

Se crează noi organizații legale antifasciste și se inițiază numeroase acțiuni în scopul apărării drepturilor democratice, împotriva fascismului și pericolului crescind al Germanici hitleriste pentru integritatea României.⁸⁶

În județele din Moldova, se constituie Blocul pentru apărarea libertăților democratice (1936)⁸⁷, Frontul studențesc democratic (1935)⁸⁸ — în fruntea căruia se găseau Alexandru Birlădeanu și Alexandru Voitinovici, Reuniunica universală pentru pace, Frontul popular al comunității evreiești (1936)⁸⁹, comitet pentru apărarea antifasciștilor (1936)⁹⁰. Aceste organizații au fost sprijinite de numeroase publicații: Manifest-Iași, Înainte-Bacău, Fâlcia-Galați, Drumul nostru-Dorohoi, Flacăra-Piatra Neamț etc.

Au loc manifestații contra măsurilor represive, a stării de asediu și pentru apărarea sindicatelor. Muncitorii brutari din Iași au organizat o impunătoare demonstrație de stradă și au cerut redeschiderea sindicatului, opt ore de muncă etc.⁹¹ Au loc greve ale studenților de la Facultatea de drept din Iași⁹². În 24 mai 1935 a avut loc în sala Phoenix-Iași, o adunare comună a comisiilor locale a sindicatelor și a Uniunii generale a funcționarilor particulari, la care au participat circa 1 200 de oameni. S-a cerut minim de salariu, o lege a stabilității pensiilor, autonomia asigurărilor sociale și a camelerilor de muncă, desființarea cartelurilor și trusăturilor, libertatea de organizare și intranire fără amestecul autorităților, formarea de găzzi cetățenești pentru apărarea legilor de protecție a muncii.⁹³ O astfel de întrunire a avut loc și în 16 decembrie 1935, la care au participat membri ai Uniunii meseriașilor. Ei cereau autonomia Casei asigurărilor sociale, micșorarea impozitelor etc.⁹⁴. La Roman, Pașcani, Huși, Botoșani și alte localități au avut loc demonstrații de stradă; manifestanții cereau ieftinirea traiului prin mărire a salariilor la nivelul scumpetei⁹⁵, dreptul de organizare; ei au acționat, totodată, și împotriva fascismului. La Iași se țin adunări ale corpului didactic și studenților⁹⁶. De remarcat că în

⁸² Ibidem, fila 854.

⁸³ Vezi: Arh. Statului Iași, dosar 5, vol. IV/1934, f. 80, 194, 197, 314, 492, 546; Opinia, din 6 martie, 1934; Scînteia, nr. 5, din aprilie 1934.

⁸⁴ «Eșoul», din 10 octombrie 1935; vezi și P. Constantinescu-Iași, *Lupta pentru formarea Frontului popular în România*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1968, p. 51.

⁸⁵ «Înainte», din 15 noiembrie 1935.

⁸⁶ Ziarul grec «Katiimirini» din 9 mai și 25 iunie 1936 relatează creșterea acțiunilor hitlerismului în România: «S-ar putea sătrui chiar că propaganda germană în România păstrează înainte și păstrează într-o astfel de măsură încât înăși germanii nu vor să o ascundă, așa cum o faceau înainte», că «propaganda germană a început o acțiune dirijată în România, unde a căpătat mulți teren în vremea din urmă» (vezi Arh. M.A.E., dosar 109).

⁸⁷ În martie 1936 s-au creat organizații ale Blocului democratic în Galați, iar în mai existau comitete județene la Botoșani, Suceava, Iași, Bacău, P. Neamț, Dorohoi, Rădăuți etc. (vezi Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar 4207, f. 16 - 17; vezi și dosar 4210, f. 204).

⁸⁸ În 13 iulie 1935, la ființă F.S.D. la Iași (vezi arh. C.C. al P.C.R., dosar 6054 - 55, f. 274); J. Benditer, op. cit. p. 283). În iulie 1935 se semnala înfrântarea unei organizații și la Huși, la care au aderat și intelectuali din orașul Huși.

⁸⁹ Arh. Statului Iași, fond. M.A.I., dosar 5, vol. VI/1936, f. 87.

⁹⁰ Un asemenea comitet acționa la Iași, P. Neamț etc. (Arh. C.C. al P.C.R., fond. 25, dosar 4197, f. 1).

⁹¹ «Scînteia», din 10 februarie 1935.

⁹² Arh. Statului Iași, fond. 5, vol. V/1935, f. 85; vezi și «Scînteia», din 31 ianuarie 1935. În 1936 studenții de la drept au prezentat în alegeri cu liste proprii împotriva listei gardiște; după ce au demascat gardiștii, studenții, sub conducerea F.S.D. au declarat grevă («Tinerul leninist», din 1 martie 1936).

⁹³ Arh. Statului Iași, dosar 5, vol. VI/1936, f. 190.

⁹⁴ Ibidem, dosar 5, vol. V/1935, f. 9.

⁹⁵ «Scînteia», din 30 iunie 1935.

⁹⁶ Arh. Statului Iași, fond. M.A.I., dosar 5, vol. V/1935, f. 163; dosar 5, vol. VIII/1937, f. 2, 133, 166. În 1937 se semnala și o acțiune grevistică a studenților de la electrotehnica și chimie industrială împotriva desființării acestor secții; manifestații au avut loc și la medicină și drept.

acțiunile lor, studenții au sprijinul unor cadre didactice⁹⁷ ca Iorgu Iordan, P. Constantinescu-Iași și alții. Un rol important în educarea și mobilizarea studenților la lupta împotriva fascismului îl jucau și cercurile studențești «Anatole France»⁹⁸ și «Societatea studenților săraci».

În acțiunile întreprinse de organizațiile comuniste și cele democratice sînt atrase și organizații locale ale P.S.D. și P.N.T. La Pașcani, de pildă, în mai 1936, reprezentanți ai P.N.T. criticau guvernul Tătărăscu, printre altele și pentru că «lasd liberă mijcarea partidelor extremitate de dreapta care comit crime și asasinate în vîzul tuturor, iar guvernul nu menține cînd nu ia măsuri de reprimare, dard le incurajează»⁹⁹.

În fața pericolului fascist, P.C.R. folosea mijloacele cele mai variate pentru a mobiliza masele în luptă, ca, de pildă, și adunările altor organizații și partide politice. Manifestațiile organizate de Partidul Național Tărânești, în 31 mai 1936 au fost transformate de forțele democratice în puternice demonstrații antifasciste. Acțiuni de amplioare au avut loc și la Galați, Iași, P. Neamț, Bacău. La demonstrația de la Bacău de pildă au participat peste 8 000 de muncitori, sărani, intelectuali etc., cu pancarte pe care scria: pline, pace și libertate; cerem ieftinirea traiului; vrem front popular; trăiască România democratică; jos fascismul; amnistie antifasciștilor; jos războului¹⁰⁰.

Pentru a împiedica lupta antifascistă a maselor au fost luate măsuri împotriva organizațiilor democratice. În iulie 1935 și mai 1936 au fost interzise Asociația pentru protecția mamei și copilului, Liga contra prejudecătorilor, Liga contra brutalităților¹⁰¹ și Blocul democratic¹⁰². În același timp s-au operat numeroase arestări în rîndurile conducătorilor antifasciști în întreaga țară. În Moldova s-a intentat un proces la Curtea martialis din Iași unui număr de 106 antifasciști. Aceștia au fost condamnați la 300 ani închisoare și 4,5 milioane lei amendă¹⁰³. În același an a avut loc și «procesul grupului de antifasciști în frunte cu prof. Constantinescu-Iași»¹⁰⁴.

În fața ofensivelor claselor dominante, mase largi democratice din Moldova s-au constituit în comitet pentru apărarea antifasciștilor și au acționat, pe cele mai diferite căi, pentru eliberarea celor arestați¹⁰⁵. Acțiunile de solidaritate cu cei arestați cuprind cele mai diferite pătuiri ale populației. În aprilie 1936, ziarele Credința și Tempo publică telegrame de solidaritate.

Din Moldova s-au trimis moțiuni de protest împotriva procesului de la Craiova, intentat unui număr de 19 antifasciști. Într-un asemenea protest din Iași, semnat de 250 de persoane se spunea: «Subsemnați intelectuali, studenți, funcționari și muncitori din Iași ne alăturăm cu entuziasm acțiunii comitetului de susținere a detinuților politici... cerem achitarea celor 19 antifasciști... și eliberarea lor»¹⁰⁶.

Pentru a mobiliza masele la luptă împotriva fascismului se creează noi organizații de masă legale. În august 1936, se constituie la Iași organizația regională Frontul Păcii, a cărei conducere era formată din 13 persoane, printre care și personalități de seamă ale vieții științifice.¹⁰⁷ În ziarul Horia se publică o chemare către masele largi ale populației din Moldova pentru a participa la această organizație. În ea se menționează că «semnatarii apelului își dau seama de primejdia care amenință pacea lumii, își dau seama de planurile criminale ale revizionismelor fasciste, își dau seama că războul amenință integritatea și independența noastră națională... De aceea, ei cheamă toată energiile, valorile păcii și culturii să împiedice pregătirea haosului și a catastrofei».¹⁰⁸

Lupta poporului român împotriva fascismului pe plan intern era parte integrantă a luptei antifasciste pe plan internațional. Aceasta se explică prin aceea că, cu cît era mai unit în luptă poporul din fiecare țară, devinea o stăvilă de netrecut împotriva fascismului pe plan național și prin aceasta își aducea contribuția la lupta antifascistă pe plan internațional.

Concomitent cu lupta pentru făurirea F.P.A., Partidul Comunist, forțele democratice din România și-au manifestat solidaritatea cu lupta împotriva fascismului desfășurată de popoarele din alte țări. La aceste acțiuni și-au adus contribuția și forțele democratice din Moldova. Răspunzând chemării Partidului Comunist, oamenii muncii din Iași, Bacău, Pașcani, Galați, se solidarizează cu lupta forțelor democratice din Germania, pentru apărarea luptătorilor antifasciști împotriva măsurilor sălbatici de represiune ale hitleriștilor. În iunie și octombrie 1933, munci-

⁹⁷ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 5, vol. VIII 1937, f. 166.

⁹⁸ «Lunea», din 19 februarie 1936; vezi «Raza» din 4 august 1935 și J. Benditer, op. cit., p. 240.

⁹⁹ Arh. Statului Iași, dosar 6/33 m. f. 5 - 6.

¹⁰⁰ «Inainte», din 4 iulie, 1936.

¹⁰¹ Arh. Statului Iași, fond M.A.I., dosar 11/1935 (nenumeroat).

¹⁰² Arh. C.C. al P.C.R., dosar 5627/2, vol. II, f. 586.

¹⁰³ Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4214, f. 200; vezi și fond I, dosar nr. 199, f. 33. Cînd publicația «Rundschau Nachrichten Agentur» din Zürich, organul de stat arătau că sentința era calificată ca «tentativă de terorizare nemorală și fără precedent în istoria justiției românești».

¹⁰⁴ Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4207, f. 77.

¹⁰⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar nr. 4197, f. 1. «Intelectualii din Botovani – relata o notă a siguranței – împreună pentru front popular antifascist, lucru dovedit în mozaicul procesului P. Constantinecu-Iași». (Arh. C.C. al P.C.R., fond 25, dosar 1397, f. 249 - 250).

¹⁰⁶ Arh. C.C. al P.C.R., dosar nr. 5627/2, vol. I, f. 231 - 233.

¹⁰⁷ Ibidem, fond 25, dosar 4201, fls. 26.

¹⁰⁸ «Horia», din 10 august 1936.

torii din portul Galați refuză să descase un vas sub pavilion hitlerist și cer eliberarea lui Ernst Thälman¹⁰⁹ și a celorlalți antifasciști. La Iași, în una din numeroasele acțiuni, studenți au impletit luptă împotriva pericolului fascist din facultăți cu mișcarea pentru salvarea lui Ernst Thälman din mlinile hitleriștilor¹¹⁰.

Puternice manifestații de solidaritate au demonstrat forțele înaintate din Moldova față de luptă eroică a muncitorilor austrieci din februarie 1934. În afara relatărilor ample în presă¹¹¹ masele erau chemate să sprijine moral și material pe luptătorii de pe baricade din Austria.

În această acțiune și-a manifestat spiritul de solidaritate și intelectualitatea progresistă din Moldova. Semnificativ în acest sens este protestul unui grup de intelectuali din Iași adresat cancelarului Austriei, prin care cerea încreșterea atrocităților împotriva luptătorilor antifasciști. În apel se sublinia că intelectualii ieșeni erau «profund zguduiți de ceea ce se întâmplă în masă a muncitorilor austrieci, iupătoare cu sublim croism pentru afărarea libertății și civilizației» și cereau eliberarea tuturor celor condamnați¹¹². Apelul era semnat de Mihail Sadoveanu, Radu Cernătescu, Iorgu Iordan, Mihai Ralea, C. Nicuță, Al. Birlădeanu, Ion Călugăru și un număr însemnat de studenți, avocați, profesori secundari.

Numerosi intelectuali din Moldova și-au manifestat solidaritatea cu Spania republicană. M. Sadoveanu, de exemplu, scria în revista «Însemnări ieșene» că «lucrările se ridică în numele unor libertăți pe care acest pămînt nu le-a avut niciodată; tărâi și luptă pentru pămîntul pe care au genit asudind singe veacuri de veacuri; urmașii nobililor își caută în incendi și masacre un drept perimat»¹¹³. Scarlat Callimachi scria lui Largo Caballera: «Noi, români, aici adevărăți, care ne agonism pîinea zilei prin muncă, iată nu prin lingera balelor hitleriste, care nu dorim război, ci doar pîne, pace și libertate, noi suntem alături de tine, și aşteptăm cu înfrigurare, ca, prin izbîndea voastră să nimicîți scîndvia fascistă»¹¹⁴.

Din rîndul celor peste 500 de voluntari români plecați în Spania republicană au făcut parte și oamenii ai muncii din Moldova (din Pașcani, Botoșani, Tg. Neamț, Cimpulung).

Despre condițiile de viață, dirzenia și hotărîrea cu care luptau voluntari români pe front, avem destule vesti. Vom da doar o scrisoare semnificativă a lui Mihai Bucă trimisă muncitorilor ceferiști din Pașcani: «Sîntem aici în focul iadului... Moartea ne pîndește la orice pas. Nu ne gîndim nici unul la ea. Sîntem trimisă misiunii revoluționare din România. Vrem să-i facem cinste. Vrem să fim demni de ea. Salut muncitorilor ceferiști. Să trăiți, că brațul nostru nu va tremura nici o clipă»¹¹⁵.

Între cei căzuți pe cîmpul de luptă se aflau și moldovenii C. Burcă (Pașcani), Mihai Cristof (Botoșani), Emil Schneimberg (Tg. Neamț), Jugaru Bernand (C. Lung)¹¹⁶.

★

Acestea sunt doar cîteva aspecte ale luptei desfășurate de organizațiile de partid și forțele democratice din Moldova împotriva fascismului în anii 1934–1938. Ele se impun a fi aprofundate și valorificate la nivelul importanței și locului pe care il ocupă în istoria poporului român.

RÉSUMÉ

Les auteurs, qui utilisent un riche matériel documentaire connu ou bien inédit font un ample exposé de la lutte antifasciste soutenue par les organisations du Parti Communiste Roumain en Moldavie, pendant la période 1934–1938.

Ils mettent surtout en évidence les actions organisées et mises en œuvre par le Parti Communiste Roumain afin de coaliiser toutes les forces démocratiques dans un large front de lutte contre le fascisme.

D'une façon succincte ils présentent aussi les actions entreprises par les organisations locales du Parti Communiste Roumain, du Parti Social-Démocrate et par d'autres organisations ayant un caractère démocratique – grèves, démonstrations, actions de masse – ainsi que celles des personnalités et hommes politiques à vues démocratiques.

¹⁰⁹ Arh. Statutul Galați, fond Căpitania portului Galați, pachetul nr. 40, dosar nr. 6/1933; vezi și P. Constantinescu-Iași, *Procesul incendiului Reichstagului și mișcarea antifascistă din România*, în «Studii și articole de istorie», vol. I, Buc. 1956, p. 6; I. Babici și I. Istrate, *Solidaritatea oamenilor muncii din România cu lupta eroică a comunităților germani și insurecția armată a proletariatului austriac din februarie 1934* (A.I.I.P., nr. 1/1964, p. 92–94).

¹¹⁰ S. Davicu, *Din munca politică-educativă desfășurată de către U.T.C., sub îndrumarea P.C.R. în rîndurile studențimii ieșene 1931–1933*, în A.I.I.P., nr. 2/1963, p. 31.

¹¹¹ *Fascismul în Austria*, în «Clopotul» din 3 martie 1934; *Front unic contra fascismului*, «Ecole» din 29 iulie 1934; vezi pe larg I. Babici, I. Istrate, op. cit.

¹¹² *Opinia*, din 6 martie 1934.

¹¹³ *Însemnări ieșene*, din 15 septembrie 1936.

¹¹⁴ *Steagul*, din 22 septembrie 1936.

¹¹⁵ Arh. C.C. al P.C.R., fond. 1, dosar nr. 210, fila 391.

¹¹⁶ *Ibidem*, fila 187–188; vezi și broșura: *Ajutorul poporului spaniol*, apărută sub coperta intitulată «Crime mărturisite», piesă în 3 acte și 2 tablouri, pag. 15.